

Rollenspel
Herinneringen uit een doolhof

Colofon

© 2023 Rosemarijn Milo

Titel: Rollenspel - Herinneringen uit een
doolhof

Auteur: Rosemarijn Milo

Omslagontwerp en foto's auteur: Yves Nicolay

Grafische vormgeving: Yves Nicolay en Rosemarijn Milo

Uitgeverij: U2pi B.V.

Website uitgever: www.uitgeveriju2pi.nl

Druk: www.jouwboekdrukkerij.nl

ISBN: 978 94 9336 406 6

NUR: 320

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Rosemarijn Milo

ROLLENSPEL

Herinneringen uit een
doolhof

Van Rosemarijn Milo verschenen eerder:

- Brieven uit La Dominance, 2012, uitgeverij Boekscout
- Een vervlogen droom - verslag van een te kort leven, 2019, uitgeverij U2pi B.V.
- Het hoge woord - vijf vrouwen en een familiegeheim, 2020, uitgeverij U2pi B.V.
- Eén jaar uit het leven van P.M.C.J.S. - jaar van honger en muziek, 2021, uitgeverij U2pi B.V.
- Voordat alles beter werd, 2022, uitgeverij U2pi B.V.
- Hopeloos verliefd op Frankrijk!, 2022, uitgeverij Grenzenloos

De wereld is een speel toneel.
Elck speelt zyn rol en kryght zyn deel.
(Joost van den Vondel, 1637)

You play, you win;
you play, you lose.
You play.
(Jeanette Winterson, The Passion, 1987)

Voor Yves
en ter nagedachtenis
aan Hans zonder wie ik dit
boek niet had kunnen schrijven.

Inhoudsopgave

Verkorte stambomen.....	9
1 – Brievenschrijfster.....	13
2 – Kind.....	44
3 – Schoolmeisje.....	69
4 – Gymnasiaste.....	73
Tussenspel 1.....	80
5 – Echtgenote 1.....	81
6 – Verloofde.....	93
7 – Conservatoriumleerling.....	98
8 – Zus.....	108
9 – Echtgenote 2.....	134
10 – Rechtenstudente.....	147
Tussenspel 2.....	153
11 – Kleindochter.....	154
12 – Weduwe.....	161
13 – Nichtje.....	168
14 – Advocaat.....	184
Tussenspel 3.....	213
15 – Echtgenote 3.....	214
16 – Rechter.....	227
17 – Moeder/stiefmoeder.....	239
Tussenspel 4.....	276
18 – Musicienne.....	277
19 – Patiënte.....	294
20 – Lid-jurist Medisch Tuchtcollege.....	307
21 – Alleenstaande.....	317
22 – Vriendin.....	330
23 – Tolk en vertaalster.....	370
24 – Grootmoeder.....	379
25 – Boekenschrijfster.....	388
26 – Echtgenote 4.....	394
Naspel.....	405
Dankwoorden.....	406

Verkorte stambomen

1 - De grootouders Milo en hun kinderen

Willem Lodewijk Milo (1878-1960)

en

Paulina Johanna Malta (1878-1961)

(1903)

Tien kinderen, onder wie in dit boek genoemd:

Belia (1904-2001)

Dirk Willem Lodewijk (1911-1992)

Henk (Hendrik, mijn
vader) (1913-1996)

Loes (Wilhelmina) (1916-2016)

Louise

Pim (WillenLodewijk) (1920-1946)

2 - De grootouders Hamer en hun kinderen

Karel Maria Augustinus Hamer (1882-1958)

en

Augusta Francisca (Guusje) Maes (1891-1918)

(1914)

Marth (1914-1986)
Alphons (1917-1986)

3 - Grootvader Hamer en zijn tweede echtgenote

(1919)

Augusta Francisca (1923-2010)
(Guus)

4 - Mijn ouders en hun kinderen

Hendrik Milo
en
Petronella Martha Carolina Juliana Stephanie Hamer

(1938)

Rob (1939-1945)
Guus (1940)
Rosemarijn (1945)
Willem (1946)
Lucas (1950)
Erik (1952-1991)

5 - Rudolf (1944-2014) en Rosemarijn

(1968)

Matijs (1970)

6 - Johan (1930-1980) en zijn kinderen

Berend (1959)

Lowijs (1962)

Katrien (1964)

Trees (1968)

7 - André (1943-2014) en zijn kinderen

Eduard (1965)

Alex (1968)

1 – Brieven schrijfster

Hans

Ach, onbekende'

Adam, 11 juni 1997

Ach, onbekende,

Als je me nu zou zien, zou je je waarschijnlijk suf lachen. Ik zit in ons Franse huis, moederziel alleen, geheel ingesneeuwd, de elektriciteit is uitgevallen (ik kan nauwelijks zien wat ik schrijf), een paar kaarsjes en een olielampje lichten me bij en ik heb zojuist het laatste haardblok in huis op de open haard gegooid. Warm is het (nog) wel. De stilte in dit bijna minst bevolkte stukje Frankrijk is oorverdovend.

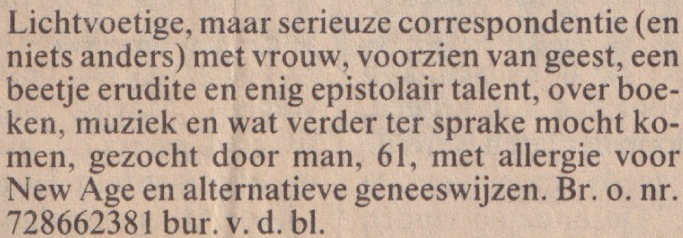
Het geluid dat ik het laatst heb gehoord was mijn eigen cellospel! Drank heb ik voldoende in huis om me kleurenblind te drinken, maar dat doe ik maar niet.

Er is ontzettend veel gebeurd sinds ik je de laatste keer heb geschreven. Zóveel, dat ik niet eens meer weet wanneer ik heb geschreven en wat. Wel, dat ik je heb laten weten dat ik verliefd geworden was op de Fransman die dit heerlijke huis heeft gebouwd...'

Als je dit introetje goed vindt, valt er misschien wel wat te corresponderen tussen ons. Het is het begin van een brief die ik afgelopen november geschreven heb aan m'n vriendin Renée in Canada met wie ik al bijna 45 jaar correspondeer; met wie ik alleen samen in de eerste klas van de lagere school heb gezeten - kennelijk voldoende

basis voor een levenslange vriendschap - en die eind '52 met haar ouders naar Canada emigreerde. We waren toen allebei 7 jaar.

Ik ben op een raar punt in mijn leven beland; weer alleen na drie huwelijken, waarvan er één zielsgelukkig, maar geëindigd met de heel plotselinge dood van mijn echtgenoot. Mijn huidige man en ik zijn ongeveer een half jaar geleden gescheiden gaan wonen en zien elkaar nog maar weinig. Ik ben in dat huwelijk erg ontspoord geraakt, van mezelf vervreemd, en ben bezig me te hervinden. Het lijkt me een goed idee om een correspondentievriend te hebben; ik merk dat het me goed doet om in brieven mijn gedachten te ordenen en compact weer te geven. Ik hoop dat mijn conservatorium- en universitaire opleiding voldoende eruditie opleveren om aan je verwachtingen te voldoen. 'k Ben benieuwd naar je reactie.

Lichtvoetige, maar serieuze correspondentie (en niets anders) met vrouw, voorzien van geest, een beetje erudite en enig epistolair talent, over boeken, muziek en wat verder ter sprake mocht komen, gezocht door man, 61, met allergie voor New Age en alternatieve geneeswijzen. Br. o. nr. 728662381 bur. v. d. bl.

Hans' advertentie in de NRC, begin juni 1997

En zo tuimelde ik in een wonderlijk avontuur van correspondentie, vriendschap-liefde en verlies.

De adverterende Hans was er niet direct van overtuigd dat hij en ik zouden kunnen corresponderen.

U schrijft een aardig soort brief, dat is zeker. 'Ach, onbekende' vind ik mooi. En de achteloosheid waarmee aan het eind universiteit en conservatorium ter sprake worden gebracht ook. Maar zullen wij corresponderen?

Hij bedacht een opsomming van mogelijke hindernissen, en vroeg me - 'op gevaar af u te beledigen want u hebt mijn advertentie goed gelezen' - of ik er wel zeker van was niet een ander soort relatie te zoeken.

Jij vroeg me in je allereerste brief of ik wel zeker wist dat ik op niets anders uit was dan op correspondentie. Ik moest verdorie meteen André en Jean in de strijd gooien! Ik schreef je dat ik een echtgenoot en een minnaar had en dat me dat al ingewikkeld genoeg was.

Ik schreef er natuurlijk ook bij dat die echtgenoot alleen nog maar op papier bestond, en dat het met die minnaar lauw loene was. Dat overtuigde je.

Onze correspondentie ging vaak over boeken en muziek, maar voornamelijk over wat verder ter sprake kwam. Ik heb geschreven alsof mijn leven ervan afhing, wat misschien wel het geval was. Hans was mijn reddingsboei, telkens wanneer ik in mijn stormen dreigde te kapseizen. Toen ik, ook alweer achteloos, mijn zelfmoordideeën ter sprake bracht, gaf hij me regelrecht op mijn kop. Hij las alles wat ik schreef met aandacht en reageerde met grote fijnzinnigheid, na goed tussen alle regels door te hebben gelezen en gezien. En ik had gelijk gehad met mijn gevoel hem ten diepste te kunnen vertrouwen.

Met het oog op het schrijven van dit boek, deze herinneringen, heb ik kortgeleden al mijn met de hand geschreven brieven - Hans had ervoor gezorgd dat ik ze na zijn dood terugkreeg - uitgetikt (mijn eerste privé-computer dateert van eind 2001), een kleine zeshonderd bladzijden op A5-formaat. Al tikkend en lezend heb ik me erover verbaasd wat ik allemaal heb durven opschrijven. Ik weet nog niet of ik nu opnieuw die moed zal hebben.

Dat durven begon al heel gauw. In een van mijn eerste brieven vertelde ik hem van het plotselinge overlijden van mijn vroegere echtgenoot Johan. Een tijdje later ging ik verder met wat er die dag en de dagen erna was gebeurd.

Laat ik maar eens proberen dat akelige verhaal van kort na Johans dood op papier te zetten. Dat heb ik, zoals je begreep, nooit eerder gedaan. Het heeft me een jaar lang nachtmerries bezorgd en me op de sofa van Arie doen belanden.

Mijn ouders hadden niet van hem gehouden. Het was dus niet zo gek dat zij niet erg ondersteboven waren. Ikzelf was verbijsterd over zijn onaangekondigde dood, zomaar in een hotel in Duitsland, zomaar onderweg naar huis na onze zomervakantie in Joegoslavië.

Een van mijn broers, die ik bij thuiskomst telefonisch had geïnformeerd, had het mijn ouders al verteld nog voor ik dat zelf had kunnen doen. Mijn vader belde mij. “Ik begrijp dat het voor jou - met veel nadruk op ‘jou’ - moeilijk is je man zo jong te verliezen, maar...” Met enige moeite kon ik over mijn lippen krijgen dat mijn moeder en hij welkom waren op de crematieplechtigheid, als zij dat zouden willen. Mijn vader sprak de in mijn geheugen

gebeitelde woorden: “Dat zullen wij in welwillende overweging nemen.” Het was precies het moment waarop ik, met een ter plekke ontstane ijskorst om mijn hart, zeker wist dat zij vooral niet moesten komen.

Op de verdere gebeurtenissen was ik ook al niet voorbereid.

In het Duitse hotel, ergens in de buurt van Neurenberg, was een begrafenisondernemer gekomen om de man die ik aanbeden had, of wat er van hem over was, op te halen. Zij zouden hem zo snel mogelijk naar Nederland brengen. Bij de burgerlijke stand van het plaatsje, waar de overlijdensaangifte moest worden gedaan, bleek ik te moeten bewijzen dat ik de echtgenote van de overledene was. Dat kon ik niet. Het stond niet in mijn paspoort. Had ik ook maar niet zo eigenwijs moeten zijn om dat niet te willen. “Alleen als er in het paspoort van mijn man komt te staan dat hij met mij getrouwd is”, had ik op het gemeentehuis gezegd. Of ik dan mijn huwelijksakte bij me had. “Nee, die neem ik op reis meestal niet mee.” Hoe dan ook, uiteindelijk is de aangifte opgenomen. Zij snapten ook wel dat ik daar niet een beetje voor m’n lol stond.

Na terugkeer in Nederland kwam de begrafenisondernemer die ik kende; mijn schoonvader was niet lang daarvoor overleden. Hij bleek oprecht medelevend. De volgende dag stond hij alweer op de stoep; ongevraagd ditmaal en met een somber gezicht. Het was hartje zomer, de mussen vielen van het dak en zijn Duitse collega’s, vertelde hij, hadden het stoffelijk overschot sinds het overlijden niet gekoeld, ook niet onderweg naar Nederland. Hij durfde het bijna niet te zeggen, maar de stank was ondraaglijk gebleken. En alsof dat niet genoeg was, zij

hadden de lange man die mijn Johan was geweest in een te kleine kist gepropt... Alleen de aanwezigheid van mijn vriendin Tini heeft kunnen voorkomen dat ik flauwgevallen ben. Bovendien moest ik ze meteen Hfl. 5000,- betalen, diezelfde dag nog en anders zouden zij met hun vracht weer terug naar Duitsland rijden. Niet dat het echt een godsvermogen was, maar veel geld was het wel. Ik had het niet. De gemeenschappelijke rekening was geblokkeerd. Op mijn eigen rekening stond het natuurlijk niet, zelfs niet op mijn zakelijke rekening. Ik heb het van een bevriende collega moeten lenen.

De rouwkaarten waren al gedrukt en verstuurd. Er stond op dat er een afscheidsavond zou zijn en een dag later een crematieplechtigheid. Dat afscheid kon dus niet doorgaan. Of misschien toch, maar op een andere manier. Wat ik natuurlijk niet wist, maar de begrafenisman wel, was dat Duitsers een andere smaak hebben wat betreft doodskisten dan Nederlanders. Hij zou proberen zo snel mogelijk een kist van Duits model te bemachtigen; die zou hij dan leeg neerzetten op de afscheidsavond, zoveel mogelijk onzichtbaar gemaakt met een kleedje. Open kon hij natuurlijk niet. De dag erna zou dan de echte kist met hetzelfde kleedje, ver van alles en iedereen vandaan, in de zaal voor de crematieplechtigheid worden neergezet. Een zee van bloemen. Niemand zou iets in de gaten hebben.

Het draait hier om het woordje 'leeg'. Het Sloveense stel, de laatsten van onze vrienden die Johan in levenden lijve hadden gezien - wij hadden bij ze gelogeed - was direct naar Nederland gekomen voor de uitvaart. Wat er op de afscheidsavond gebeurde, staat tot op de huidige dag op mijn netvlies gebrand: Vinko die zich met zijn Slavische

temperament en grote genegenheid voor zijn dode vriend huilend op de kist stortte en hem omhelsde. De lege kist. Nietsvermoedend. Tini en ik omhelsden elkaar met onze blikken. Mijn ouders had ik laten berichten dat zij hun welwillende overweging thuis konden laten en ook zelf thuis konden blijven. Zij zijn dan ook geen getuige geweest van deze scène. Het zou ze trouwens niets gedaan hebben.

Het heeft lang geduurd voor ik er wel eens met iemand over heb durven spreken.

‘Tja’, schreef Hans terug, ‘ik begrijp dat het heel verdrietig voor je was, maar je moet het me niet kwalijk nemen dat ik me heb afgevraagd welke regisseur ik voor die prachtige scène had willen inhuren’. Ik moest lachen toen ik dat las. De angel was eruit. Niet dat ik dit sindsdien op bruiloften en partijen pleeg te vertellen, maar de nachtmerrie was eindelijk over. Dankzij Hans.

Soms moest ik hem op mijn beurt een beetje uit de put helpen.

‘Misschien kan ik je even aan het lachen maken met deze prachtige omschrijving van ironie (van Norbert Loeser in z’n biografie van Schumann, die dat niet had): ‘het subtiële glijden tussen de donkere valleien der droefenis en de lichte heuvels der blijdschap, de dansante kunst van de salto mortale tussen leed en lust, de ironische tragiek van een levenslang duel tussen hart en brein’.

Waar ik in de loop van de jaren nogal wat hindernissen op mijn weg had gevonden, was Hans een onmisbare parel in mijn dolend bestaan. Hij leefde intens mee, mopperde op me, schreef dat hij mijn gedragingen niet begreep of juist wel. Als ik iets vertelde dat zomaar ter tafel kwam, deed hem dat veel plezier. Zo deed ik hem

verslag van een bruiloft, gewoon omdat ik zin had dat voor hem op te schrijven.

Zaterdagochtend vertrok ik alweer voor een tocht van drie uur heen en idem terug, naar een dorpje vlakbij Vézelay. De dag was prachtig en ik had het feest niet willen missen.

Stel je nu een piepklein Frans boerendorpje voor, waar hooguit 80 mensen wonen, en daarin een vervallen boerderijtje met ongeveer een hectare grond. Een deel van die grond in gebruik als tentenkamp voor gasten; een ander deel, aan de andere kant van het woonstuk, gedeeltelijk met plastic overkapt, voorzien van grote schragentafels en houten banken, bloemen, ballonnen, en zo'n 250 mensen. Dit alles bij het mooiste weer van de wereld. En dan gaat het hele gezelschap per auto naar het dichtbijgelegen kerkje waar een pastoor dienst doet. In de kerk alles versierd met witte bloemen, en zelfs aan weerszijden van het middenpad aan iedere (kale houten) kerkbank een witte roos met klimopblaadjes. Een aftands harmonium waarop iemand de bruiloftsmars van Wagner speelt, en dan komt de beeldschone bruid, in lange jurk met sleep, aan de arm van haar vader binnen en wordt aan de bruidegom overhandigd, terwijl de pastoor als een soort bruidsmisje met zachte hand het sleepje bewaakt en neerlegt.

De dienst was ronduit hilarisch en volgens mij had de pastoor de grootste pret om mee te mogen spelen in dit toneelstuk. Hij begon maar helemaal niet aan enige communie bij dit gemengde huwelijk. Verstandige man. Er werd professioneel gefilmd (het paar zit in de reclame) en ontzettend onprofessioneel maar wel hartverscheurend gezongen door twee zusjes van wie één hoogzwanger, waarna applaus. Na klokgelui door een soort klokkeluider

van de Notre Dame vertrok het gezelschap weer naar het feestterrein en wist in minder dan geen tijd naar schatting 100 flessen champagne weg te werken. Daarna was het wachten op het eten, waarvoor de hele dag al mensen bezig waren geweest: houtvuren aanleggen en vier biggen met de hand aan grote spitten roosteren. In de tussentijd onderhield iedereen zich met iedereen. Alle dorpingen waren uitgenodigd; verder bestond het gezelschap uit Nederlanders, Amerikanen, Engelsen, Fransen, Italianen en een Portugees.

Ik ben (helaas) nog voor het eten weggegaan en viel rond elf uur doodop in bed.

Af en toe had ik alleen nog maar zin om te mopperen en was Hans de enige bij wie ik daarvoor terecht kon.

Marcilly, 3 januari 2001

Heb ik je ooit verteld dat die Nelsonmis van Haydn, die ik van je heb gekregen, op mijn top vijf van de meest gespeelde cd's staat? Ik ben er bijna verslaafd aan. Vorige week beging ik het ongeluk om een andere mis van Haydn op te zetten en tegelijkertijd de Figaro¹ te lezen. Ik werd er ineens doodziek van. Die waanzinnig mooie muziek en de volgende berichten in een en dezelfde krant:

- Moet Papon vrijgelaten worden?
- De eerste vrouw sedert ik weet niet hoeveel tijd geëxecuteerd ergens in de V.S. (in een andere staat dan Texas), vooral met steun van felle katholieken.

¹ Franse krant.

– ‘*Le fouet et le Coran contre les réformes*’². Iran, vrouwen die vanwege het meest onzinnige vergrijp (lippenstift of zo) gevangen worden gezet en dan, als ze ongetrouwd zijn, ogenblikkelijk door een gynaecoloog op hun maagdelijkheid worden onderzocht. Ze worden ‘zo nodig’ gedwongen een naam te noemen van een of andere man met wie ze vervolgens gedwongen worden te trouwen. Ze proberen er onderuit te komen door te zeggen dat hun vriendjes naar het buitenland zijn ontsnapt. Waar halen de godvergeten viezeriken het vandaan? ‘t Maakt me woest. Meestal jank ik erom.

– Nigeria: ‘180 zweepslagen voor adolescente’. De schat is namelijk zwanger. Zouden ze er daar de heilige geest voor inhuren? De verdediging wijst erop dat het kind nog geen 15 is; de aanklagers beweren dat ze 17 is en dus schuldig! Waaraan, g.v.d.?

– En de radio, dichterbij huis: hier is het nog altijd gebruikelijk om anoniem (‘sous X’) te bevallen als je ‘een misstap hebt begaan’. Een voorzichtige wetswijziging moet aan deze misstand een einde maken en Frankrijk opstuwen in de vaart der volkeren, althans der Europese conventie voor de rechten van het kind. De ‘sous-X moeders’ worden gedwongen hun kinderen voor adoptie af te staan. Er zijn naar schatting op dit moment 400.000 Fransen op zoek naar hun moeder. Andersom waarschijnlijk ook, maar daar wordt niet eens over gepraat. Er is geen enkel aanknopingspunt want anoniem is anoniem. Alles in naam van... godverdegodverde, enz.

2 De zweep en de Koran tegen de hervormingen.

Daarom wil ik een tijdje de krant niet meer lezen. De depressie ligt toch nog altijd akelig dicht op de loer.

In de loop van onze correspondentie bleek Hans ziek te zijn, ernstig ziek en steeds zieker. Hoewel we hadden gezworen elkaar nooit te zullen ontmoeten, vonden we na inmiddels meer dan vier jaar correspondentie dat overmacht onze eed ongedaan maakte.

Amsterdam, 8 november 2001

M'n lieve Hans,

Nu, bijna een week later, ben ik nog steeds diep onder de indruk van onze ontmoeting. Ik ben onder de indruk van je persoon en van de zwaarte van je lijden.

Wat ben je ontzettend veel liever dan ik al dacht en wat is je schriftelijke pose van de af en toe wat knorrige schoolmeester daarmee in strijd! En, niet dat ik ooit een seconde heb gemeend dat je niet afschuwelijk ziek was, maar wat is dat verschrikkelijk moeilijk, zonder stem, zonder speeksel, zonder smaak, zonder eten, vrijwel zonder drinken, en andere ellende. Gatsamme, dat ik je moest achterlaten terwijl je je zo beroerd voelde.

Maar ook: wat was ik blij je te zien en, eigenlijk ook om bevestigd te weten (alsof dat nodig was) hoe dierbaar je me bent, hoezeer ook degene die ik me altijd had voorgesteld. Maar nog liever en nog leuker, ondanks alle narigheid van nu. Hemel, en nu heb ik me ook afgevraagd of we er wel goed (wat is dat?) aan hadden gedaan elkaar nooit (eerder) te willen zien, om direct tegen mezelf te zeggen dat je van onze papieren verhouding vrij stellig wist dat het goed zou

gaan, wat je van geen enkele andere relatie met zekerheid kunt zeggen.

Ondanks alles ging de correspondentie verder. Ik schreef nog maar weinig over mezelf en probeerde Hans wat te vermaken.

Ook van de afgelopen zomer wilde ik je nog steeds een verhaal vertellen over het kuren in Bourbonne-les-Bains, thermenbadplaats en stadje op zo'n 25 km ten oosten van Marcilly. Voor mij de eerste keer van mijn leven dat ik me, de hemel mag weten met hoeveel anderen, begaf in zo'n warm water- en modderinstituut. Terwijl ik van alles zelf onderging, heb ik gepoogd het allemaal van een afstand te bekijken. Wat een fantastisch geolied lopend bedrijf met bijzonder professioneel aandoende vrouwelijke werkmieren die allemaal opgewekt een stukje van het werk aan een soort behandelingslopendeband deden. Er moet ook veel denkwerk ten grondslag liggen aan wat mij het meeste gefraspeerd heeft. Namelijk de volstreckte metamorfose van de klanten/patiënten(?) die zich bij de ingang melden en de wezens die er bij het verlaten van de kleedhokjes, aan het begin van de lopende band uitkomen. Dankzij de uitgeknipte snit van de badjassen waarmee wij allemaal uitgerust werden (wit voor de tweede klasse en diverse pasteltinten voor de eerste) en de pasvorm van de hygiënische plastic muiltjes werden we omgetoverd tot een volstreckt seksloze, geslachtsloze, vormeloze massa, waarin zelfs verschillen in lengte en dikte geheel weggewerkt waren. Juist toen ik op een van de eerste dagen dacht, 'wat doe ik hier nu weer tussen al die wezens met die grijze koppen' liep ik langs een spiegel, en begreep.

Niet zelden maakte zijn ziekte me wanhopig en dat schreef ik ook.